

Handleiding voor de taalcoach

Bij lesbrief 2: De zintuigen

Achtergrondinformatie

- Zintuigen zijn uitwendige organen die mensen en dieren de mogelijkheid geven om dingen waar te nemen. De zintuigen zijn heel belangrijk voor ons contact met de buitenwereld. We hebben vijf zintuigen: de ogen, de oren, de neus, de huid en de tong. Tegenwoordig wordt ook 'evenwicht' (of: het evenwichtsorgaan) vaak genoemd als apart zintuig, maar dit zintuig wordt in de les niet behandeld. Het is het enige zintuig dat niet van buitenaf zichtbaar is. Als alles goed werkt, realiseren we ons nauwelijks dat we zintuigen hebben! Maar als dat niet zo is, staan we voor veel problemen.
- Over de zintuigen is veel informatie beschikbaar op internet. Veel informatie is echter wetenschappelijk van aard. In de beeldbank van SchoolTV (<https://schooltv.nl/> → zoekopdracht zintuigen) staan veel filmpjes over de zintuigen. De meeste filmpjes zijn gericht op kinderen en jongeren, maar ze zijn ook goed bruikbaar in het onderwijs aan volwassenen. Leuke proefjes rondom de zintuigen vind je op de website proefjes.nl (<http://www.proefjes.nl/trefwoord/zintuigen>).

Leerdoelen

De cursisten leren:

- woorden over horen, zien, ruiken, voelen en proeven
- praten over zintuigen
- lezen over zintuigen
- praten over wat je kunt doen als er problemen zijn met horen of zien
- werkwoorden herkennen

Materiaal in het lespakket

- lesbrief 2 'de zintuigen'

Materiaal zelf meenemen

- Voedingswaren met uitgesproken smaak/geur/uiterlijk, die de cursisten kunnen proeven, ruiken, zien, voelen en horen. Denk aan: fruit (aardbei, citroen), rijst in een bus, suiker, zoute drop, ...
- vellen papier en tekenmateriaal

Vorbereiding

- Lees de lesbrief en de achtergrondinformatie goed door.
- Bekijk via de website van SchoolTV enkele filmpjes over de functie en de werking van de zintuigen.
- Verzamel de bovengenoemde materialen.

Woordenschat

- het oor
- de neus
- de tong
- het oog
- de huid
- de vingertoppen

• Introductie

- Bekijk en bespreek samen de afbeelding op de voorpagina van de lesbrief. Wat is hier te zien? Laat de cursisten de foto beschrijven. Noteer de eventuele genoemde zintuigen waarmee je kunt zien, ruiken, proeven, voelen of horen alvast op het bord of op een vel papier.
- De titel van deze les is 'zintuigen'. Zintuigen zijn uitwendige organen waarmee we kunnen waarnemen.
- Vertel de cursisten dat het in deze les gaat over de zintuigen. Weet iemand wat de zintuigen zijn? Benoem gezamenlijk de vijf zintuigen aan de hand van de bijbehorende lichaamsdelen: met je ogen kun je zien, met je oren kun je horen, met je neus kun je ruiken, met je tong kun je proeven, met je huid kun je voelen. Wijs alle lichaamsdelen aan terwijl je ze uitspreekt. Laat de cursisten herhalen wat je zegt en laat ze de zintuigen bij zichzelf aanwijzen.
- Kunnen de cursisten nog meer voorbeelden geven van woorden die horen bij de zintuigen? Maak samen een woordkast. Schrijf de vijf werkwoorden naast elkaar op het bord en noteer eronder woorden die passen bij die zintuigen. Besteed daarbij aandacht aan ervaringen die de zintuigen prikkelen. Bijvoorbeeld:
  - Zien – de kleur, het licht, kijken, ver weg, dichtbij, ...
  - Horen – het geluid, hard, zacht, fluisteren, schreeuwen, muziek, ...
  - Proeven – de smaak, de tong, de mond, lekker, vies, zoet, zuur, zout, bitter, eten, drinken, ...
  - Voelen – de kou, de warmte, de pijn, kietelen, ...
  - Ruiken – de geur, vies, lekker, stinken, het parfum, ...
- Bespreek de leerdoelen.

• Instructie en verwerking

A. Het gesprek

- Lees het gesprek voor. Laat vervolgens één (of meer) cursist(en) het gesprek voorlezen.
- Begrijpen de cursisten alles wat er staat? Bespreek lastige woorden. Gebruik de toelichting van de woorden zoals hieronder beschreven. De markt is een plek waar je al je zintuigen gebruikt. Het is leuk om na het gesprekje en de oefeningen met elkaar te praten over het bezoeken van de markt. Ga je weleens naar de markt? Wat doe je daar? Wat ruikt lekker/vies? Waar kun je aan voelen? Wat hoor je?
- Waar gaat het gesprek over?
- Bespreek de vraag die in de inleiding van het gesprek staat. Welk antwoord geven de cursisten op de vraag?
- Bespreek oefening 1 gezamenlijk. Laat de cursisten de zinnen hardop voorlezen en overleggen of ze het in de tekst hebben gehoord/gelezen.
- Bespreek oefening 2. Leg uit dat een werkwoord een woord is dat vertelt wat iets of iemand *doet*. Het is een *doe-woord*. Met je zintuigen kun je verschillende dingen doen: zien, horen, voelen, proeven, ruiken. Laat de cursisten ook voorbeelden noemen van andere werkwoorden (lopen, staan, dansen, lachen, ...). Werkwoorden gebruik je om een zin te maken. Lees vervolgens de zinnetjes in

oefening 2. De cursisten benoemen in elke zin het werkwoord. In tweetallen bedenken de cursisten nog enkele voorbeeldzinnen met een werkwoord.

B. Woorden

- Bespreek samen de woorden uit oefening 3. Zijn alle woorden bekend? Gebruik de flitskaarten om de woorden in te slijpen en oefen met het nazeggen. Achter in de gebruiksaanwijzing voor taalcoaches worden extra suggesties gegeven voor leuke werkvormen met de flitskaarten.
- Tips voor het bespreken van de woordbetekenissen:
  - **Het oor:** Je oren gebruik je om te horen. Met het oor kunnen geluidsgolven worden opgevangen om door de hersenen te worden ervaren als geluid. Het gehoor is het vermogen om geluiden waar te nemen. Hoe heet het als je maar een klein beetje kunt horen? (slechthorend) Welke hulpmiddelen zijn er? (gehoorapparaat, implantaat). Wat kan iemand die doof is niet? (horen). Wat zijn dingen die moeilijk zijn als je doof bent? Laat de cursisten eventueel hun oren dichthouden om te ervaren wat doof zijn betekent.
  - **De neus:** Je neus gebruik je om te ruiken. Wat doe je nog meer met je neus? (ademhalen, proeven) Wanneer je verkouden bent, proef je minder. Wijs verschillende soorten neuzen aan: brede neus, smalle neus, grote neus, kleine neus, enzovoort. Wat is ruiken? Wat kun je allemaal ruiken? (eten, parfum, vieze luier van een baby, ...) Geef voorbeelden van dingen die je kunt ruiken: de soep ruikt lekker, de luier van de baby ruikt vies, het eten ruikt kruidig, enzovoort.
  - **Het oog:** Het oog is een zintuig dat gebruikt maakt van licht om een beeld door te geven aan de hersenen. Hoe heet het als je maar een beetje kan zien? (slechtziend) Welke hulpmiddelen zijn er? (bril, lenzen, geleidestok, loep). Wat kan iemand die blind is niet? (zien) Wat is er allemaal lastig als je blind bent? Laat de cursisten eventueel hun ogen sluiten om zo te ervaren wat blind zijn betekent.
  - **De tong:** Wat is je tong precies? (een spier in de mond) Met de smaakpapillen op de tong proef je zoet, zout, zuur en bitter. Laat de cursisten proeven van de etenswaren die je hebt meegenomen. Hoe smaakt het? Waarvoor is je tong nog meer belangrijk? (eten, praten)
  - **De huid:** Benoem de huid als een orgaan, het grootste orgaan van het menselijk lichaam. De huid wordt onder andere gebruikt om te voelen. Is je huid overal even dik? Waar is je huid gevoelig? Wanneer ervaren de cursisten pijn, jeuk, kriebel? Vergelijk de huid van een mens met de huid van een dier. Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen?
  - **De vingertoppen:** Met de vingertoppen kun je goed voelen. Wat is voelen? Met welk orgaan voel je? (huid) Met welke lichaamsdelen kun je het beste voelen? (vingertoppen, lippen) Laat de cursisten verschillende voorwerpen voelen. Benoem deze: de trui voelt zacht, het kopje thee voelt warm, de tafel voelt hard, enzovoort.
- Oefening met woorden: de cursisten schrijven de woorden over in de lesbrief. Laat ze daarbij eerst het woord hardop lezen en daarna opschrijven, inclusief lidwoord. Laat ze een zin maken waarin het woord voorkomt.

C. Spreken

- In tweetallen of kleine groepjes spelen de cursisten een raadspel. Om de beurt nemen ze een voorwerp in gedachten. Dit kan een voorbeeld uit de klas of bibliotheek zijn maar dat hoeft niet. 'Voorwerp' is een breed begrip. Er mag gedacht worden aan een gebruiksvoorwerp, een dier, een voedingsmiddel, een voertuig enzovoort. Ze bedenken eerst voor zichzelf (zonder te praten) hoe ze dit voorwerp kunnen beschrijven. De medecursisten stellen vragen over het voorwerp die alleen met ja of nee beantwoord mogen worden. De vragen gaan vooral over de zintuigen:

Smaakt het voorwerp lekker? Is het voorwerp rond? Is het zwaar? Maakt het voorwerp geluid? Is het groot? Is het blauw? Zie je het binnen? Ze moeten raden wat het voor voorwerp is.

- Voer vervolgens een gesprek over de zintuigen. De vragen in de lesbrief zijn hierbij een richtlijn. In het kader van de gezondheidsvaardigheden zijn vooral de vragen over 'wat als het niet werkt?' van belang. Bespreek blind zijn, slechtziend zijn, doof zijn, slechthorend zijn. Waar kun je terecht als je niet goed kunt zien of horen? (huisarts, opticien, oogarts, audicien, KNO-arts, ...) Welke hulpmiddelen zijn er om je zintuigen te verbeteren, te beschermen of te veranderen? (verrekijker, ovenwanten, bril, gehoorapparaat, zonnebrandcrème ...)

D. Eindopdracht

In tweetallen maken de cursisten een schematische tekening van een gezicht. Ze schrijven erbij wat ze nu weten over de zintuigen, wat ze eerder niet wisten. Ze presenteren hun tekening aan de groep.

Na de les/doorverwijzen

Het is voor de cursisten misschien niet altijd duidelijk waar zij terecht kunnen met vragen als ze last hebben van bijvoorbeeld hun ogen, oren, huidklachten, reukvermogen of andere lichamelijke klachten die tijdens deze les naar boven komen. Er zijn veel hulpmiddelen om je zintuigen te verbeteren. Stip de mogelijkheden aan. Raadpleeg bij twijfel over advies aan je cursisten altijd de coördinator van Taal Doet Meer. De website <https://www.thuisarts.nl/> is ook een goede site waar je de cursisten naar kan verwijzen. Thuisarts.nl is bedoeld voor mensen die informatie zoeken over gezondheid en ziekten. De informatie op deze site is gecontroleerd door huisartsen.

- Zie voor extra oefenmateriaal:
  - www.oefenen.nl/: inloggen met gebruikersnaam. Dit is een toegankelijke site om de cursisten zelf te laten oefenen met de woordenschat over het lichaam. Een hoofdstuk in Taalklas behandelt de woordenschat met het thema 'het lichaam'.

3. Terugblik – notities van de taalcoaches

- Geef kort achter elkaar wat stellingen. De cursisten geven aan: *waar of niet waar*. Controleer aan de hand hiervan of de leerdoelen voldoende bereikt zijn. Noteer dit in je schrift. Voorbeelden van stellingen:
  - Het is gezond om vaak naar hele harde muziek te luisteren (niet waar).
  - Je gebruikt je huid om te voelen (waar).
  - De vijf zintuigen zijn de oren, de ogen, de neus, de vinger en de huid (niet waar).

Wat waren echte eye-openers? Wat wisten ze eerst niet? Weten ze nu ook wat ze moeten doen als er iets mis is met één van de zintuigen? Noteer je bevindingen in je schrift

Spreken

Speel samen een raadspel

1. Neem een voorwerp in gedachten. Je mag een voorwerp kiezen dat in de kamer aanwezig is. Denk goed na over het voorwerp, maar zeg er nog niets over.
  - Hoe ziet het eruit? Welke vorm heeft het? Welke kleur heeft het?
  - Maakt het geluid? Hoe klinkt het? (laag/hoog, hard/zacht)
  - Hoe voelt het voorwerp aan? (warm/koud, droog/nat)
  - Kun je het voorwerp proeven? Hoe smaakt het? (zoet, zout, zuur of bitter?)
  - Hoe ruikt het voorwerp? Lekker of vies?
2. Maak tweetallen. De ander stelt vragen over je voorwerp. Je mag alleen met ja of nee antwoord geven. De ander probeert je voorwerp te raden. Wissel daarna om.

Praat in de groep over zintuigen

- Kun jij goed zien?
- Waar ga je naartoe als je niet goed kunt zien?
- Naar welke muziek luister jij graag? En waar kijk je graag naar?
- Wie heeft weleens een gehoortest gedaan?
- Wat kun je allemaal doen om oren en ogen te beschermen?
- Wat voor eten vind jij lekker? Hoe smaakt dat?
- Welke geuren vind je lekker? En vies?

Eindopdracht

Maak in tweetallen een tekening van een gezicht.
Schrijf erbij wat je nu weet over de zintuigen.
Presenteer je tekening.

De zintuigen

Lesbrief 2

Deze lesbrief gaat over de zintuigen

Wat leer je in deze les?

Je leert:

- woorden over horen, zien, ruiken, voelen en proeven
- praten over zintuigen
- praten over wat je doet als er problemen zijn met horen of zien
- werkwoorden herkennen

Het gesprek

Lees het gesprek of luister naar de taalcoach

Satabdi en Miek gaan samen naar de markt om boodschappen te doen. Onderweg komen ze van alles tegen. **Wat proeft Miek op de markt?**

Satabdi: Kijk Miek, ik zie de bloemenkraam. Ik wil bloemen kopen voor mijn zoon.

Miek: De bloemen ruiken heerlijk! Ze zien er mooi uit. Ik neem ook bloemen mee.

Satabdi: Dat staat leuk in je huis. Ik krijg honger. Zullen we een hapje eten?

Miek: Wat zeg je? Ik kan je niet goed verstaan door alle drukte.

Satabdi: Je bent gewoon doof! Of heb je last van je oren? Moet je een gehoorapparaat? Kom, we gaan naar de visboer, ik heb honger.

Miek: Bah, vis! Dat stinkt en het voelt zo glibberig. Een uur later proef ik de smaak van de vis nog op mijn tong.

Satabdi: Ik vind vis wel lekker en het is gezond. Ik koop een haring. Wil je een stukje proeven?

Miek: Nou voor deze keer. Blegh!

Oefening 1

Staat het in de tekst?

ja   nee

De bloemen zien er mooi uit.

Miek is doof.

Vis voelt hard aan.

Satabdi vindt vis lekker.

Satabdi koopt een bosje bloemen voor haar man.

Oefening 2

Onderstreep de werkwoorden

Ik zie de bloemenkraam.

Jij hoort de mensen schreeuwen.

Hij voelt de stof.

Wij proeven de vis.

Jullie ruiken de bloemen.

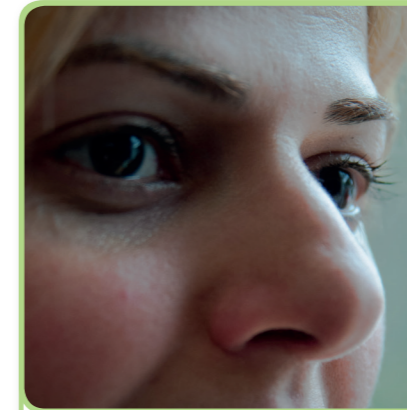
Oefening 3

Woorden: zeg na, schrijf over en maak een zin.

1. het oor

.....
.....

2. de neus

.....
.....

3. de tong

.....
.....

4. het oog

.....
.....

5. de huid

.....
.....

6. de vingertoppen

.....
.....

de
huid

de
tong

het
oor

de
vingertoppen

het
oog

de
neus